

УДК 347.73

ДЕМЕШКО М.В.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗМЕЖУВАННЯ ПОНЯТЬ «БЛАГОДІЙНИЦТВО», «ФІЛАНТРОПІЯ», «МЕЦЕНАТСТВО», «СПОНСОРСТВО» ТА ІНШИХ СУМІЖНИХ ДЕФІНІЦІЙ

У статті досліджено розвиток різних видів доброчинності, зокрема філантропії, благодійництва, меценатства та спонсорства. Розкрито особливості кожного з цих правових явищ крізь призму доктринальних бачень, а також наведені ознаки кожного явища в їх взаємозв'язку.

Ключові слова: *філантропія, благодійництво, спонсорство, меценатство, безоплатність, взаємна вигода, фінансова незалежність.*

В статье исследовано развитие различных видов благотворительности, в частности филантропии, меценатства и спонсорства. Раскрыты особенности каждого из этих правовых явлений через призму доктринальных видений, а также приведены признаки каждого явления в их взаимосвязи.

Ключевые слова: *филантропия, благотворительность, спонсорство, меценатство, бесплатность, взаимная выгода, финансовая независимость.*

In this article studied the development of different kinds of charity, such as philanthropy, patronage and sponsorship. Features are opened of each of these legal definitions in the light of the doctrinal vision, and provides the features of each of them in their interrelation.

Key words: *philanthropy, charity, sponsorship, patronage, free of charge, mutual benefit, financial independence.*

Вступ. Розкриваючи сутність соціального служіння та безкорисної допомоги, яка нині проявляється в благодійній діяльності, увагу варто зосередити на ключових поняттях – філантропія, меценатство, спонсорство та благодійництво. Проте таку допомогу досить часто використовують не з мотивів альтруїзму та почуття милосердя, а задля отримання пільг під час оподаткування чи відмивання коштів фіктивних фірм. Такі види допомоги, як-от філантропія, меценатство, спонсорство, благодійництво, знаходять своє вираження через виділення коштів, пожертви, гранти, донорську допомогу тощо, але некомерційні організації, як правило, забезпечують реалізацію тих цілей, які мають корисливі мотиви. Для того щоб зрозуміти ключові вектори діяльності цих видів доброчинності, варто провести паралелі між дефініціями і визначити їх точки дотику у повсякденності.

Питаннями благодійництва та суміжних видів діяльності у різні часи займалися такі вчені: С.С. Алексєєв, Д.А. Александров, Д.М. Бахрах, Ю.П. Битяк, І.Л. Бородин, Є.В. Донін, Р.А. Калюжний, Л.В. Коваль, В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, Д.М. Лук'янець, С.В. Матяж, Р.С. Мельник, С.В. Тихомиров, Р.А. Сербин, О.О. Стрельнікова тощо.

Постановка завдання. Мета статті полягає у висвітленні ключових понять, що є суміжними з благодійництвом, зокрема філантропія, меценатство та спонсорство, а також відокремленні основних цілей фінансування кожного з них.

Результати дослідження. Благодійництво – поняття доволі широке, розкриває різноманітні сфери регулювання, оскільки може охоплювати чималу кількість супутніх видів діяльності. Філантропія, меценатство, спонсорство, краудфандінг та фандрайзинг – це неповний список тих інститутів, які в певних аспектах свого функціонування пов'язані з благодійною діяльністю.

У доктринальному значенні ці поняття досі не мають обґрунтованого легального тлумачення, проте на рівні індивідуальних досліджень чимало вчених намагалися це здійснити. Тому у цій статті буде зроблено спробу проаналізувати та сформулювати цілісну структуровану ієрархію та місця у ній кожного з видів цієї доброчинної діяльності.

Оксфордський словник визначає благодійність як: 1) добровільне надання допомоги, якої потребують, як правило, у вигляді коштів; 2) організацію, створену з метою надання допомоги через збір і пошук коштів для тих, хто її потребує; 3) доброту і терпимість в оцінці до інших [1].

Історичний ракурс розкриває, що слово «благодійність» увійшло в англійську мову через старе французьке слово «charite», яке походить від латинського слова «caritas», що означає «коштовність, дорож-

неча, висока ціна» і стосується християнської любові людства або безумовної любові до інших. Відповідно до вчень Р. Вільямса, це було пов'язано з Біблією в значенні «добррозичливість до сусідів і надання подарунків тих, хто потребує цього». Благодійність, як інститут, була створена в XVII ст. «Благодійність починається вдома» – такий популярний вислів був поширеним в той період. Поняття «отримання благодійності» означає «взаємодію милосердя і класових почуттів з обох боків під час вчинення акту» [2].

У законодавстві благодійність визначена як добровільна особиста та/або майнова допомога з метою досягнення визначених цілей, що не передбачає одержання благодійником прибутку, а також сплати будь-якої винагороди або компенсації благодійнику від імені або за дорученням бенефіціара [3].

Цікавою є позиція законодавця, який стверджує, що не є благодійною діяльністю надання грошових та інших матеріальних засобів, допомоги в іншій формі, що переслідує мету отримання прибутку, підтримки політичних партій та інших суспільно-політичних організацій.

Благодійна діяльність здійснюється задля вирішення індивідуальних чи колективних соціально значущих питань певних індивідів, що відбувається на безоплатній основі без подальшого отримання комерційної вигоди, як правило, реалізується через безоплатну передачу коштів, майна, майнових прав, надання послуг та виконання робіт, здійснення благодійних пожертв, проведення благодійних аукціонів, не грошових лотерей, конкурсів та інших благодійних заходів.

Благодійництво не є єдиним напрямком допомоги у вирішенні соціальних проблем. Так, не менш важливу роль відіграє філантропія як складова частина добродійності. Словник Merriam-Webster визначає філантропію як «добру волю до представників людської раси», зокрема активні зусилля щодо сприяння зростання добробуту людей. Це поняття розуміють у кількох аспектах: 1) акт або подарунок із метою реалізації гуманітарних цілей; 2) організація, що підтримується через розподіл або шляхом коштів, що виділяються для гуманітарних цілей [4].

У демократичному суспільстві категорія «філантроп» має високий соціальний і суспільний статус. Невипадково у тоталітарній державі це слово мало негативний відтінок зі вказівкою на приналежність до буржуазного суспільства: «Філантропія – буржуазна благодійність, допомога і заступництво нужденним» [5].

У свою чергу, сучасна філантропія реалізується у двох напрямках: по-перше, вона забезпечує дохід для некомерційних організацій, як-от університети, лікарні тощо: по-друге, вона діє як сектор допомоги, взаємодіючи з благодійними організаціями, як-от Червоний Хрест і Асоціація раку, які працюють на основі своїх власних фінансових ресурсів (пожертвувань, дарунків, спадщини). Це робить благодійні організації частиною некомерційного сектора (конкретніше, третім сектором). Усі ці філантропічні організації є некомерційними організаціями. У деяких країнах ЄС благодійні організації сформували підгалузю некомерційного сектора, наприклад, Європейський центр Фонду в Брюсселі та Європейської асоціації фандрайзерів. У Нідерландах зі збору коштів і надання грантів було сформовано національний орган під назвою Samenwerkende Brancheorganisaties Filantropie (Співпраця філантропічних філій).

Благодійні організації, як правило, нині досить часто використовують із метою створення фіктивної картини походження та використання грошових коштів, що може свідчити про незаконність отриманих доходів. Відповідно до Восьми спеціальних рекомендацій FATF з боротьби з фінансуванням тероризму, неприбуткові організації можуть використовуватися для фінансування тероризму [6]. Тому поряд з іншими обставинами благодійні організації є об'єктами підвищеного ризику, оскільки можуть використовуватися для приховування злочинної діяльності, а це зумовлює потребу законодавчого закріплення вищенаведених дефініцій з метою ефективності правозастосування в подальшому.

На підставі вищенаведеного можна зробити висновки:

– *філантропія виявляється у колективній пожертві невизначеному колу осіб, а благодійність задовольняє потреби окремих особистостей або групи осіб;*

– *філантропія має на меті подолати глобальні суспільні проблеми, а благодійність спрямована на вирішення конкретної проблеми;*

– *відмінністю між благодійництвом і філантропією є кінцева мета: у благодійності – це подолання соціальних проблем, а філантропія намагається знешкодити детермінанти появи таких проблем;*

– *благодійні організації часто використовують свою діяльність із метою приховування їх справжньої роботи, а також створення власної інфраструктури, збереження доходів та розвитку нових можливостей, а філантропія здійснюється визначеною особою.*

Третина благодійних внесків в Україні в 2015 р. припадає на МБФ «Альянс громадського здоров'я», БФ Ріната Ахметова «Розвиток України», МФ «Відродження».

Англійський благодійний фонд «Фонд благодійної допомоги» у 2016 р. склав рейтинг світової благодійності, в якому 140 країн. Оцінка здійснювалася з точки зору середньостатистичного показника тих осіб, які зробили пожертви на благодійність або займаються волонтерством. Населення низки країн було опитано в рамках дослідження Інституту Геллапа (Gallup World Poll). Україна у цьому списку знаходиться на 106 місці, її обігнала Білорусь (100 місце), а країною з найнижчим рівнем благодійництва виявився Китай.

Перше місце рейтингу серед найбільш благодійних держав світу посідає М'янма, в якій 91% населення бере участь в благодійних акціях і 55% – у волонтерстві, а також є особи (63%), які допомагають пересічним громадянам. За нею йдуть США (2), Австралія (3), Нова Зеландія (4), Шрі Ланка (5), Канада (6), Індонезія (7), Великобританія (8), Ірландія (9), Об'єднані Арабські Емірати (10) [7].

Частково також можна погодитися з думкою Р.А. Сербина, який вважає, що філантропія – це діяльність, що проявляється через людинолюбство і надається систематично та безкорисливо, у формі безособової допомоги та заступництва незаможних та нужденних [8].

Ми, в свою чергу, під визначенням «філантропія» схильні розуміти *діяльність, так звану добру волю окремої особи через певний акт чи подарунок, що здійснюється з метою досягнення гуманітарних цілей, або ж організацію, що підтримується шляхом розподілу або шляхом грошових фондів, виділених для реалізації гуманітарних цілей.*

Таким чином, «філантропія» за своєю правовою природою є ширшим поняттям, ніж «благодійництво», оскільки передбачає упорядкований довготерміновий процес, що покликаний ліквідувати початкові причини соціальних негараздів населення, а благодійництво щодо філантропії виступає ключовою ланкою, оскільки апріорі передбачає різновид безкорисливої допомоги, що не має на меті досягнення комерційних цілей та націлений на задоволення потреб окремих осіб або групи осіб.

Тепер розглянемо поняття «меценатство», що визначають як сферу соціальної активності, пов'язану з підтримкою і розвитком об'єктів культури, мистецтва, науки, освіти, просвіти, спорту, складових частин культурного надбання, що виражається в передачі іншим громадянам або юридичним особам майна і (або) грошових коштів [3]. Натомість, благодійна діяльність обмежується низкою сфер, охоплюючи значно ширше коло питань.

Крім того, меценатство полягає у підготовці чи підтримці благодійних заходів, пов'язаних зі створенням чи використанням у встановленому законодавством порядку творів та інших об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема благодійних гастрольних заходів, за умови забезпечення вільного доступу до них.

Меценатство виражається у таких формах: 1) безкорисливій, безоплатній передачі майна, грошових засобів й об'єктів інтелектуальної власності у власність закладів культури, науки, освіти, освіти; 2) безкорисливому, безоплатному наділенні правами володіння, користування і розпорядження будь-якими об'єктами права власності.

Меценатство кінцевим завданням ставить не соціальні проекти, а в першу чергу, духовну сферу, зокрема мистецтво, науку, культуру, освіту, поширення духовних цінностей, підвищення особистісного духовного та інтелектуального рівня.

Тобто під меценатством варто розуміти *вид добродійної діяльності, що реалізується через патронаж, протекціонізм та донорство на користь фізичних осіб або юридичних осіб у сфері освіти, науки, спорту, мистецтва та культури, який не переслідує комерційних цілей та має безоплатний характер.* Можна дійти висновку, що меценатство є складовим елементом благодійної діяльності.

Перейдемо до питання спонсорства, що також використовують у напрямку часткової реалізації завдань благодійної діяльності. На відміну від філантропії, благодійництва і меценатства, спонсорство здійснюється в дещо іншій формі, що зумовлено ціллю та метою цього виду діяльності.

Інституційна залежність усіх цих понять зводиться до можливості визначити детермінанти, які дають змогу зробити аргументований висновок щодо взаємозалежності усіх цих видів діяльності:

– безкорисливе (безоплатне або на пільгових умовах) наділення правами володіння, користування і розпорядження будь-якими об'єктами права власності, зокрема грошовими коштами і (або) об'єктами інтелектуальної власності;

– безкорисливе (безоплатне або на пільгових умовах) виконання робіт, надання послуг спонсорами–юридичними особами [9].

На відміну від меценатства, спонсорство – це добровільна матеріальна, фінансова, організаційна та інша підтримка фізичними та юридичними особами споживачів благодійної допомоги з метою популяризації свого імені (найменування), свого знаку для товарів і послуг.

Спонсорство – це цільова фінансова підтримка суб'єкта (фізичної чи юридичної особи) з метою розвитку, реалізації комерційних проектів інших суб'єктів. Спонсорство передбачає досягнення взаємних цілей у межах одного проекту чи бізнес-плану, хоча цілі можуть бути різними для обох сторін.

Так, О.А. Ковтун вказує, що специфічними формами благодійництва є меценатство і спонсорство. В свою чергу, О.В. Марченко пропонує дещо інший підхід, включаючи до форм благодійності волонтерство, меценатство, гуманітарну допомогу, донорство і миротворчу благодійну практику [10].

Г.Л. Тульчинський в книзі «Корпоративна соціальна відповідальність: технології та оцінка ефективності» під спонсорством розуміє підтримку непрофільної для бізнесу діяльності на взаємовигідних засадах, взаємовигідне співробітництво, побудоване на реалізації спільних проектів, найчастіше – підтримка соціально-культурної діяльності на оплатній основі в вигляді послуг рекламного і PR-характеру з боку спонсора [11, с. 40].

Спонсорство – добровільна матеріальна, фінансова, організаційна та інша підтримка фізичними та юридичними особами будь-якої діяльності з метою популяризації виключно свого імені, найменування, свого знаку для товарів і послуг [12].

Варто зазначити, що не можна розглядати спонсорство як різновид благодійної діяльності, оскільки спонсор має на меті отримання певної користі, так званої вигоди матеріального або нематеріального характеру. Визначивши причинно-наслідкові зв'язки між реалізацією завдань спонсорства та його місця у суспільстві, можна з певністю сказати, що сьогодні спонсорство варто розглядати як договірний проект, за результатами якого отримуємо продукт, потрібний спонсору. Варто зважати на те, що є необгрунтованою необхідність порівнювати благодійництво та спонсорство. Тому що в останньому випадку йдеться не про вид благодійної діяльності, оскільки це передбачає отримання взаємної вигоди суб'єктами спонсорської діяльності

Також спонсорство може існувати у теле-, радіопередачах, матеріалах в інших засобах масової інформації, видовищних та інших заходах, які створені і проводяться за участю спонсорів, крім того, забороняється наводити будь-яку інформацію рекламного характеру про спонсора та/або його товари, крім імені або найменування та знаку для товарів і послуг [12].

Таким чином, спонсорство виступає вигідним інвестуванням коштів у бізнес-проекти або акції, за результатами якого особа, що вкладає кошти очікує отримання певного результату. Благодійна ж діяльність «не передбачає одержання благодійником прибутку, а також сплати будь-якої винагороди або компенсації благодійнику від імені або за дорученням бенефіціара».

Висновки. Отже, аналіз вищезазначених досліджень та даних свідчить, що філантропія охоплює своїм змістом благодійництво, до складу якого належить і меценатство. Ключовою особливістю, що виокремлює ці явища, залишається мета, яка є безкорисливою, безоплатною, а також некомерційною. Сфери діяльності мають широкий спектр, оскільки поширюється від освіти до економічного розвитку держави та забезпечення добробуту населення.

Спонсорство за своєю правовою природою не може розцінюватися як частина благодійництва, оскільки має на меті отримання взаємної вигоди та реалізації кінцевої мети, що здійснюється шляхом фінансування програм і заходів в області науки, культури, релігії, освіти, літератури, мистецтва, спорту, охорони здоров'я, опіки та піклування, соціального захисту та соціального забезпечення населення, захисту материнства і дитинства, підтримки молоді та інше.

Такі заходи передбачають здійснення на користь спонсора відповідних дій, що може проявлятися у згадуванні його імені, найменування та знаку для товарів і послуг.

Отже, спонсорство – це багатостороння діяльність зі створення та підтримки іміджу компанії організації або установи, державної або політичної структури в суспільній свідомості або свідомості суспільно-значимих соціальних груп через систему залучення коштів компанії-спонсора до визначеного проекту або акції з метою досягнення бажаного рекламного результату.

Список використаних джерел:

1. Oxford Living Dictionaries [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://en.oxforddictionaries.com/>.
2. Marion R. Fremont-Smith. The Legal Meaning of Charity [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.urban.org/sites/default/files/the-legal-meaning-of-charity.pdf>.
3. Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України від 5 липня 2012 р. № 5073-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5073-17>.
4. Dictionary Merriam Webster [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.merriam-webster.com/dictionary/philanthropy>.
5. Ожегов С.І. Словник російської мови / С.І. Ожегов. –2-е видання, стереотипне. – М.:« Російська мова », 1985. – 740 с.
6. Міжнародні стандарти: Стандарти FATF [Електронний ресурс]. –Режим доступу : http://000.sdfm.gov.ua/articles.php?cat_id=180&lang=uk.
7. Мировой рейтинг благотворительности стран, 2016 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://basetop.ru/mirovoy-reyting-blagotvoritelnosti-stran-2016>.
8. Сербин Р.А. Особливості співвідношення детермінантів «благодійництва» та «філантропії», «спонсорства» та «меценатства» / Р.А. Сербин // Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія». – № 4 – 2015. – С. 245-259
9. Модельный Закон о меценатстве и благотворительной деятельности : Постановление от 6 декабря 1997 г. № 10-8 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://docs.cntd.ru/document/901914302>.
10. Ковтун О.А. Державна політика у сфері благодійництва в Україні. / О.А. Ковтун // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2011. –№ 8 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=316>.
11. Тульчинский Г.Л. Корпоративная социальная ответственность: технологии и оценки эффективности / Г.Л. Тульчинский. – М.: Издательство Юрайт, 2014. – 338 с.
12. Про рекламу : Закон України від 03.07.1996 р. № 270/96 // Відомості Верховної Ради України. –1996. – № 39 – Ст. 181.